

3. Райгородский Д. Я. Энциклопедия психодиагностики. Психодиагностика детей / Д. Я. Райгородский. – Самара: Издательский Дом “Бахрах – М”, 2008. – 624 с.
4. Шипицина Л. М. Комплексное сопровождение детей дошкольного возраста / Л. М. Шипицина, А. А. Хилько, Ю. С. Галлямова, Р. В. Демьянчук. – СПб. : "Речь", 2003. – 240 с.

This article is dedicated about questions of emotions-volitional disorders in children pre-school age which have disorders of voice organic genesis and treatment in department of otolaryngology.

Keywords: pre-school age, emotions-volitional disorders, disorders of voice, disturbance, fear, psychological support.

Отримано 18.9.2013

УДК 372.212.1 + 371.927

С.Д. Притиковська

УДОСКОНАЛЕННЯ КОРЕКЦІЙНО-ВИХОВНОЇ РОБОТИ У ДОШКІЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ КОМПЕНСУЮЧОГО ТИПУ ЗАСОБАМИ ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ

У статті розглянуті шляхи реалізації індивідуального підходу при корекції мовленнєвих порушень з урахуванням психофізіологічних особливостей дошкільників.

Ключові слова: діти з вадами мовлення, провідна сенсорна модальність, особистісно-орієнтоване навчання.

В статье рассмотрены пути реализации индивидуального подхода при коррекции речевых нарушений с учетом психофизиологических особенностей дошкольников.

Ключевые слова: дети с нарушением речи, ведущая сенсорная модальность, личностно-ориентированное обучение.

Однією з сучасних проблем людства є зростання дитячої патології. Найчисленнішою категорією дітей дошкільного віку, страждаючих відхиленнями в розвитку, є діти, що мають мовні дефекти. Значна частина дошкільників цієї групи мають обтяжені мовленнєві діагнози на

фоні інших порушень, у тому числі затримки психічного розвитку.

Дошкільні освітні установи і групи для дітей з порушеннями мовлення є першим ступенем безперервної освіти і входять до системи громадського дошкільного виховання. Дитячим садам для дітей з порушеннями мовлення належить провідна роль в їх вихованні і розвитку, в корекції і компенсації мовленнєвих порушень, в підготовці цих дітей до школи.

З кожним роком зростає кількість дітей з вадами мовлення, а відповідно, і кількість дітей, що відвідують дитячі заклади компенсуючого типу. Тобто збільшується наповнюваність груп. Але незважаючи на це, якість наданої допомоги цим дітям повинна залишатися на високому рівні. Ми повинні організувати корекційний процес таким чином, щоб передбачити у масових формах роботи і індивідуальні завдання, і роботу у підгрупах, і творчі вправи.

В сучасній дошкільній освіті відбулася низка реформних змін. Згідно Закону України «Про освіту», Державної національної програми «Освіта» розроблений Базовий компонент дошкільної освіти, в якому визначений необхідний рівень знань дошкільників, який характеризується певним набором особових якостей, здібностей, теоретичних вистав і практичних умінь дитини. Проте на даний момент в рамках Базового компонента кількість фронтальних занять значно скоротилася, їх необхідно проводити час від часу, не надаючи домінуючого значення і забезпечуючи продуктивність. Це обумовлено тим, що в Базовому компоненті роблять акцент на індивідуальний підхід учбово-виховного процесу.

У зв'язку з ростом загальної і мовної дитячої патології, важливим являється підвищення ефективності корекційної роботи за рахунок вдосконалення логопедичних прийомів і методів, розробки нових комплексних корекційних технологій. Актуальність проблеми стимулює постійний пошук нових ідей і технологій, що дозволяють оптимізувати корекційну логопедичну роботу. Все більше уваги приділяється психологічно орієнтованому навчанню, коли увесь корекційний процес планується «від дитини», а не «від дефекту» і в програмі враховується не лише структура дефекту, але і психологічні особливості дитини, стилі спілкування, канали отримання інформації і способи дій.

Проблема індивідуалізації навчання багатоаспектна як в теоретичному, так і в практичному планах і україн суперечлива в спробах її вирішення. Індивідуалізація — це насущна необхідність, з нею ми стикаємося щодня, щогодини, входячи до групи дитячого саду і вступаючи в контакт з дітьми.

У багатьох роботах підкреслюється важливість організації корекційного навчання з урахуванням психофізичних особливостей дітей (Бондар В.І., Данілавичюте Е.А., Засенко В.В., Соботович Є.Ф., Синьов В.М., Тарасун В.В., Сак Т.В. та ін.)

Особливості процесу навчання в спеціальній освітній установі: цілеспрямованість; двосторонність; систематичність; комплексність; корекційна спрямованість і так далі.

Урахування цих особливостей процесу навчання забезпечує його динамічність і результативність.

Головні завдання навчання в спеціальній освітній установі:

1. Організація пізнавальної діяльності вихованців з придбання знань, формування практичних умінь і навичок, розширення кругозору.
2. Розвиток здібностей, пізнавальної діяльності учнів або вихованців.
3. Стимулювання пізнавальної активності і самостійності.
4. Формування у вихованців пізнавальної активності.
5. Формування основ наукового світогляду.
6. Усебічний розвиток самодостатньої особистості, формування передумов для адаптації в соціумі.

В процесі корекційного навчання можна виділити 4 основних функції: розвиваюча, освітня, виховна і корекційна.

Розвиваюча функція припускає розвиток особистості в процесі навчання. Нерідко можна зустріти твердження, що головним завданням навчання є придбання знань, умінь і навичок. Насправді це не зовсім так. Знання, уміння і навички надзвичайно важливі, але вони не можуть розглядатися як самоціль. Знання, уміння і навички як, втім, і навчання в цілому, є засобами розвитку особистості.

Існують різні точки зору на проблему взаємовідношення навчання і розвитку. Деякі педагоги і психологи вважають, що розвиток веде за собою навчання (Ж. Піаже), інші вважають, що навчання веде за собою розвиток (Л.С. Виготський).

Л.С. Виготський [2] висунув вчення про дві зони (рівня) розвитку особистості. «Зона актуального розвитку» означає наявний, вже досягнутий рівень мислення, пам'яті, уяви і тому подібне, «зона найближчого розвитку» припускає потенційний рівень розвитку, який є у кожної дитини і якого можна досягти під керівництвом педагога. За певних умов «зона найближчого розвитку» стає «зоною актуального розвитку» і перед педагогом встає нове завдання по наближенню дитини до чергової «зони найближчого розвитку» і так далі.

Звідси очевидна ідея випереджаючої ролі навчання в розвитку особистості, особливе значення вона має для корекційно - педагогічної роботи з дітьми, що мають відхилення в розвитку. Таким чином, визначення «зони найближчого розвитку» дитини є найважливішою складовою організації корекційного навчання. Крім того, для більш успішного навчання обов'язково слід враховувати психологічні властивості особистості.

Корекційна спрямованість процесу навчання припускає педагогічну дію за допомогою спеціальних методів і прийомів, стимулюючих у дітей компенсаторні процеси розвитку пізнавальних можливостей.

Результативність корекційної роботи залежить і від особової включеності дитини в педагогічний процес.

Процес корекційно – розвиваючого навчання будується з урахуванням психологічних особливостей і закономірностей розвитку психіки цієї категорії дітей. При цьому відбір змісту корекційно – розвиваючої роботи відбувається на основі комплексного вивчення дитини. Розвиток і навчання дітей з різними мовленнєвими порушеннями і труднощами в навчанні здійснюється з позиції індивідуально - диференційного підходу. Усі діти, що мають мовленнєві порушення, підрозділяються на міні-підгрупи. До кожної з них потрібний особливий підхід в процесі корекції і розвитку. Таким чином, з одного боку, враховуються індивідуальні особливості і освітні потреби кожної дитини, а з іншого — групи в цілому.

Тому, індивідуальний підхід – найважливіший психолого - педагогічний принцип, згідно якому у виховно-освітній роботі з дітьми повинні враховуватися всі індивідуальні особливості кожної дитини — інтелектуальний розвиток, емоційно-вольова сфера, провідна репрезентативна система.

Діти з різними учбовими стилями відрізняються і характером сприйняття інформації, і типом спілкування, і видами діяльності, яким віддається перевага. Кожен індивідуум осягає світ в тій репрезентативній системі, яка у нього понад усе розвинена. Якщо первинна репрезентативна система візуальна, світ пізнається в картинах, і оптичний канал вступу інформації найбільш адекватний (якщо цією системою є кінестетика — у відчуттях, якщо аудіювання — в звуках).

Дітям-логопатам притаманне первинне або вторинне порушення фонематичного сприйняття, слухової уваги та пам'яті. Ще одним чинником, який накладає суттєвий відбиток на методику корекційної роботи, є порушення пропріоцептивної аферентної імпульсації від м'язів артикуляційного апарата. Діти погано відчують позицію язика, вуст, спрямованість їх рухів, їм важко за наслідуванням відтворити та зберегти артикуляційний уклад. Це затримує розвиток артикуляційного праксису, спричиняє труднощі при виконанні артикуляційних вправ, формуванні статички й, особливо, динаміки звука.

Всіх людей можна умовно розділити на три категорії за тією ознакою, який тип сприйняття їм більше надходить: візуал, аудіал або кінестет.

Візуали — люди, що сприймають світ через зоровий канал, образи. Вони люблять багаті зорові ряди, особливо кіно, живопис, бачать відтінки, сюжет. Візуали — хороші артисти і оратори, ретельно стежать за модою. Для них важливий зовнішній вигляд, інтер'єр, стиль. Це у них часті комплекси в зовнішності, особливо в підлітковому віці. Діти - візуали дуже яскраво уявляють собі те, про що читають, тому їм потрібно обережно читати оповідання з поганим кінцем. Їх мова — мова образів, яку вони переводять в слова: мабуть, бачте, на мій погляд, мені здається, уявіть собі, постарайтеся побачити, ви не уявляєте і інші. Сум у візуала зелений,

чорний, шлях в мороці. Очі їх дивляться трохи вгору, особливо коли доводиться щось пригадувати. Це їм учитель говорить: «На стелі нічого не написано». Сидять зазвичай на краську стільця, неначе готові злетіти. Люблять жестикулювати. Причому жестикуляція у них схожа на малювання. Не підходьте до них близько. Відстань має бути такою, щоб візуал бачив вас з голови до ніг, так він прочитує інформацію. Краще тримати середню дистанцію. У бесіді важливий контакт «очі в очі». У навчанні їм зручні картини, схеми (краще один раз побачити). Такі діти добре почувають себе в школі тому, що більшість учителів - візуали.

Аудіали — тип людей, що сприймають світ на слух. Вони люблять музику, поезію, взагалі звукові ряди. Коли говорять, їм не важливо, щоб на них дивилися. У бесіді тримають очі прямо, вухо декілька вперед. Люблять каламбури, коли через слово образ. Любителі телефонів. Мова: послухайте, я вам скажу, потрібне нове звучання, скажіть ще раз, нічого тут більше говорити, прислухайтесь, це у вас прозвучало, це у усіх на слуху, потрібно питання обговорити, це не звучить, не переконує, завів стару пісню. Тоска у аудіала глуха (глухо, як в танку), радість — кричуща, дзвінка.

Кінестетики — активні, чуттєві, такі, що відчують. Живуть у чуттєвому світі форм, об'ємів, порівнянь з тим, що рухається. Хороші у балеті, де важливе вираження тіла. Рух тіла для них дуже важливий. Якщо не рухаються, то не живуть. Погляд спрямований вниз. Кінестетики обожають спілкуватися на близькій відстані, настільки близько, що спробують крутити гудзик, якщо він є на вашому одязі. Взагалі люблять крутити щось в руках. Міняють часто позу (вона у них дуже виразна). У мові кінестетиків почуємо: об'єм, площина, поглибити, розширити, не відчуваєте, широта поглядів, глибина почуттів, гнучкіше, м'якше, щільно, не давите на мене, не давите на мозоль, волосся дибки, дах поїхав, куди тебе понесло, голова кругом. «Тремтіння в колінах, душа в п'ятах, серце завмерло» — це їх слова. Діти — кінестетики найбільше страждають в школі. Наприклад, вони довго рахують на пальцях, коли усі перейшли до лічби «про себе». Для кінестетиків це катастрофа. Чого тільки вони не вигадують, щоб приховати лічбу на пальцях: ховають руки за спину, під парту, потихеньку стукають по ній пальцями і ще багато що.

Чистих типів немає, але якийсь обов'язково переважає.

З метою обґрунтування реалізації індивідуального підходу за принципом провідної сенсорної модальності при плануванні фронтальних занять з розвитку мовлення, нами був проведений експеримент.

Група дітей була утворена за наступними критеріями:

- всі діти мали загальний недорозвиток мовлення III рівня;
- однаковий вік (всі діти, які брали участь в експерименті, досягли п'ятирічного віку);
- статева гетерогенність (у групі приблизно однакова кількість хлопчиків і дівчаток);
- адаптація до умов СДНЗ (на момент проведення експерименту

діти відвідували дитячу установу не менше року).

Для визначення психофізіологічних особливостей дітей ми застосовували методики і тести Н.В. Ніщевої, В.В. Авдєєва, Н.Л.Белопольської, Л.В.Турищевої.

Проаналізувавши результати усіх проведених тестів, ми дійшли, що:

- значну частину колективу дітей складають сангвініки та холерики;
- за типом провідної сенсорної модальності у групі присутні діти - аудіали, діти – візуали та діти – кінестетики, але більшість дітей є візуалами та кінестетиками;

- з останньою категорією дітей працювати найбільш проблематично, оскільки традиційні форми роботи не забезпечують у повній мірі потреб цих дітей.

Тому однією з задач нашого проекту була розробка системи роботи з дітьми – кінестетиками.

Організація роботи з дітьми здійснювалася за наступними принципами:

- взаємозв'язок виховної роботи з розвитком пізнавальних процесів: робота здійснювалась у тісному взаємозв'язку логопеда, вихователя, музичного керівника;

- системний підхід до формування мовлення: логопедична робота на будь-якому етапі проводилася над усіма структурними компонентами мовлення;

- використання наочності, комп'ютерних, аудіо та відео технологій з метою активізації пізнавальної і мовленнєвої діяльності, стимулювання розумових операцій, підвищення інтересу до занять;

- максимальне використання при корекції дефектів мовлення у дітей різних аналізаторів (слухового, зорового, мовнорухового, кінестетичного);

- включення в кожне заняття ігрових вправ з метою підвищення емоційної і розумової активності дітей.

При впровадженні особистісно – орієнтованого підходу ми дібрали вправи та ігри, які можна використовувати на фронтальних заняттях, в індивідуальній роботі, у вільній ігровій діяльності та в режимних моментах. Корекційно – розвивальний процес будувався з урахуванням психологічних особливостей і закономірностей розвитку психіки дітей. При цьому відбір змісту корекційно - розвиваючої роботи здійснюється на основі індивідуалізації навчання.

За результатами дослідження було розроблено систему роботи з дітьми – кінестетиками, до якої увійшли:

- Гудзикова терапія
- Піскова терапія (зокрема «Пісочна грамота») [4]
- Пальчикова гімнастика
- Психогімнастика
- Організація пошуково – дослідницької діяльності

Особливу увагу займають заняття з пошуково – дослідницької діяльності, де ми також застосовуємо індивідуальний підхід. Для кожної дитини ми використовуємо ті завдання, які їм зрозумілі: одним – на

слухове та зорове сприйняття, іншим – на тактильні відчуття.

Розвивальна середа для дитини повинна бути організована за принципом максимальної свободи життєвого простору. Так з'явилась скринька мрій, у якій зібрано предмети – замітники, завдяки чому дитина має можливість наділити предмети якостями та властивостями. Найулюбленішим куточком у наших дітей є куточок творчих ігор, завдяки яким діти вчаться фантазувати.

У роботі з дітьми - візуалами використовуються:

- опорні блок – схеми, за допомогою яких діти вчаться складати речення та невеличкі твори;
- презентації за всіма лексичними темами, в яких подані зорові образи предметів та явищ;
- коректурні проби, таблиці Шульте, які розвивають у дітей увагу, пам'ять, логічне мислення.

Використання сучасних методик у корекційно - розвивальній діяльності потребують постійного пошуку форм і методів роботи з дітьми, які сприяють багатоаспектному розвитку особистості . Тому в своїй роботі ми застосовуємо модифікований метод А. Томатиса. Альфред Томатис – доктор – фоніатр, який експериментально підтвердив той факт, що правильна організація слухового процесу добре впливає на наш розвиток. Він вважає, що можна мати гарний слух, але бути поганим слухачем. Таким чином ми зібрали аудіо теку, яку умовно можна розділити на 3 категорії:

- 1) музика, що активізує увагу та підвищує працездатність;
- 2) музика, яка розвиває творчі здібності дітей;
- 3) музика, яка розслаблює та сприяє релаксації.

Також ми розробили цикл вправ «Звукові коробочки». Такі вправи допомагають розвивати не тільки слухову увагу, пам'ять, але й зв'язне мовлення.

Розвиток творчих здібностей є важливою складовою формування особистості. Наповнені яскравими драматичними постановками, хоровим та сольним співом, танцями, декламуванням свята та розваги максимально сприяють розкриттю індивідуальності кожної дитини.

Таким чином, для розвитку мовлення і пізнавальної діяльності дітей використовуються різні ігри за лексичними темами, згідно з перспективним планом занять. На заняттях підбираються такі вправи та завдання, які б були цікаві для різних типів дітей та завдяки яким діти краще засвоїли б поданий матеріал. Так, для аудіалів краще підходили загадки, для візуалів – вправи з картинками, для кінестетиків – вправи з предметами.

Спостереження за динамікою мовленнєвого і особистого розвитку кожної дитини дозволило дійти висновку, що в ході дослідження рівень розвитку кожної дитини підвищився. Змінилися не лише якісні показники усного мовлення (звуковимова, фонематичний слух, лексико-граматична будова), але й особисті характеристики дітей. Вони стали

більш товариськими, діти навчилися домовлятися між собою. Це проявляється і в їх поведінці, і в мовленні.

Список використаних джерел

1. Бондар В. І. Освіта дітей з особливими потребами: пошуки та перспективи / В. І. Бондар // Сучасні тенденції розвитку спеціальної освіти (Українськ-Канадський досвід): матеріали Міжнар. конф., 25-26 травня 2004 р. [За ред В. І. Бондаря, Р. Петришина]. – К., 2004. – С. 3-12.
2. Виготський Л.С. Основні проблеми сучасної дефектології./ Виготський. Проблеми дефектології, М.: Педагогіка, 1995. – 328с.
3. Данілавічюте Е.А., Литовченко С.В. Стратегії викладання в інклюзивному навчальному закладі: навчально-методичний посібник / За ред. А.А. Колупаєвої. – К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. – 412 с.
4. Федій О.А. «Естетотерапія»/ Навчальний посібник: – К.: Центр Учбової Літератури. – 2007. – 256с.

The article deals with the realization of an individual approach for the correction of speech disorders with the psycho-physiological characteristics of preschool children.

Keywords: children with speech disorder, leading sensory modality, personal-based learning.

Отримано 19.9.2013

УДК 376.36

В.В. Сильченко

КОМУНІКАТИВНИЙ РОЗВИТОК ДИТИНИ ЯК ПЕРШОПОЧАТКОВА ЛАНКА У ШКІЛЬНОМУ НАВЧАННІ

Стаття присвячена актуальній проблемі формування комунікативного розвитку дітей старшого дошкільного віку в дитячих закладах у процесі їх підготовки до переходу в школу.

Особлива увага приділяється пошуку засобів адаптивної поведінки у взаємовідносинах, стосунках з дорослими та однолітками. Позначені рівні сформованості комунікативної готовності у дітей досліджуваної категорії, що дало можливість визначити ефективні напрямки корекційно-педагогічної роботи. Отримані дані дають змогу для розробки напрямків подальших досліджень, методик комунікативного